

ภาษาไทย โบราณ ๑

ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ภาษาไทยโบราณ

เล่ม ๑

ศาสตราจารย์พิเศษจ๋านงค์ ทองประเสริฐ
ราชบัณฑิต

ภาษาไทยไขขาน เล่ม ๑

ศาสตราจารย์พิเศษจ้านงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต

บรรณาธิการ : คณะกรรมการฝ่ายวิชาการและจัดสัมมนาทางวิชาการ

ตรวจรูปและ

แก้บรรณานี้ : พระมหาขวัญชัย ปุตุตวิเสโส พระมหาธิติ อนุภทโท
พระมหาทรงชัย วิชยเกร์ พระมหาศรายุทธ ฐิตเมธ
นายสุชนา ศิริชัยกร นางสาวสังเวียน พุเพื่อง

ออกแบบปก : นายพิจิตร พรหมลี

ศิลปะและรูปเล่ม : นายสมบุญณ์ เพ่งพิศ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๒๕๒๘

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : เนื่องในพิธีเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชานานาชาติ
วันสำคัญสากลของโลก ประจำปี พ.ศ.๒๕๖๗
๑๖-๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗

จำนวนพิมพ์ : ๑,๐๐๐ เล่ม

ลิขสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ห้ามการลอกเลียนไม่ว่าส่วนใด ๆ ของหนังสือเล่มนี้
นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ISBN: 978-616-300-909-8

จัดพิมพ์โดย : คณะกรรมการฝ่ายวิชาการและจัดสัมมนาทางวิชาการ

ในคณะกรรมการดำเนินงานประชุมวิชาการนานาชาติ ครั้งที่ ๑๙

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๑๓,๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๗๖๖

พิมพ์ที่ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์

๔๔/๑๓๒หมู่ ๖ ถ.กำนันมนัน บางขุนเทียน เขตจอมทอง กรุงเทพฯ ๑๐๑๕๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒ ๘๐๒-๐๓๗๗ มือถือ ๐๘๑ ๕๖๖ ๒๕๔๐

คำปรารภ

หนังสือ “ภาษาไทยไขชาน เล่ม ๑” นี้ เป็นหนังสือเพชรน้ำเอก ของ ศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต ที่ท่านได้รวบรวมข้อมูล และเรียบเรียงเพื่อออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ระหว่างเวลา ๑๘ : ๔๐ – ๑๘ : ๔๕ น. ทุกวัน เว้นวันอาทิตย์ และวันธรรมสวนะ ประมาณ ๓-๕ นาที เพื่อประโยชน์เกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้ทางด้านภาษาไทย เพื่อประโยชน์ ต่อประชาชนชาวไทยเพิ่มมากขึ้น ทำนองเดียวกับรายการ “ภาษาไทยของเรา” ซึ่งเผยแพร่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ทุกวันจันทร์ ยกเว้นวันธรรมสวนะ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นมา

ดังนั้น เมื่อศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ ได้รับการติดต่อจาก คุณดนัย ศรียาภัย อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ขอให้จัดรายการภาษาไทยอีกสัก รายการหนึ่ง คล้าย ๆ รายการ “ภาษาไทยวันละคำ” ที่เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ ไทยทีวีสีช่อง ๓ โดยให้ออกอากาศทุกวัน และเริ่มออกอากาศเมื่อเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นต้นมา เมื่อออกอากาศไปได้ ๑ ปี ก็ได้รับความสนใจจากผู้ฟัง เป็นจำนวนมาก ซึ่งต่อมาได้ดำเนินการนำข้อมูลที่ได้เรียบเรียงและส่งให้คุณเฉลิมศรี พูนเจริญ เป็นผู้บันทึกเสียงออกอากาศ และได้ดำเนินการจัดให้มีการจัดพิมพ์หนังสือ เล่มนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ โดยมีคณะบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น คุณดวงใจ (อารีย์) ชุ่มประเสริฐ เป็นต้น ดังปรากฏในคำนำครั้งที่ ๑ และหนังสือต้นฉบับเล่มนี้ ศาสตราจารย์ พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ ได้มอบให้แก่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เกือบ ๒๐ ปีแล้ว ดังจดหมายบันทึก เรื่องลิขสิทธิ์หนังสือ ฉบับลงวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๓

ในวาระศุภมงคล เนื่องในพิธีเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชานานาชาติ วันสำคัญ สากลของโลก ครั้งที่ ๑๙ “พุทธวิถีสู่การสร้างควมไว้วางใจและสามัคคี” ซึ่งจะ กำหนดจัดระหว่างวันที่ ๑๘-๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗ ณ อาคาร มวก ๔๘ พรรษา

(๔)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะกรรมการฝ่ายวิชาการและจัดสัมมนาทางวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงปรารภเพื่อจัดพิมพ์หนังสือวิชาการ เพื่อเป็นการเผยแพร่การใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง ซึ่งคำภาษาไทยส่วนมากก็มาจากคำภาษาบาลีและสันสกฤต ซึ่งปรากฏในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา แล้วมีกุศลฉันทามิตรร่วมกัน จัดพิมพ์หนังสือ “ภาษาไทยไขขาน เล่ม ๑” ถือเป็นปฐมฤกษ์ โดยจะคงรูปแบบและเนื้อหาต้นฉบับไว้เหมือนเดิมทุกประการ เพื่อเผยแพร่ทั้งรูปแบบเล่มหนังสือ และ e-book เพื่อเป็นธรรมบรรณาการ อนุสรณ์มอบถวายแก่พระเถรานุเถระ คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่พุทธศาสนิกชน ในพิธีเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชานานาชาติ วันสำคัญสากลของโลก ครั้งที่ ๑๙ ครั้งนี้ และสำหรับภาษาไทยไขขานเล่มอื่น ๆ อีก ๗ เล่ม ก็จะได้ดำเนินการจัดพิมพ์ ในโอกาสต่อ ๆ ไป

ขอขอบคุณและขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการฝ่ายวิชาการและจัดสัมมนาทางวิชาการ ในคณะกรรมการดำเนินงานประชุมวิชาการนานาชาติ ครั้งที่ ๑๙ และพิธีเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชานานาชาติ วันสำคัญสากลของโลก ประจำปี พ.ศ.๒๕๖๗ โดยมีพระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการเป็นประธาน รวมถึงคณะกรรมการทุกรูปและทุกท่าน ที่ได้ร่วมกันระดมความคิดและสติปัญญาจัดทำเป็นผลสำเร็จ และขออนุโมทนาขอบคุณศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต ที่ได้มอบต้นฉบับ “ภาษาไทยไขขาน เล่มที่ ๑-๘” ซึ่งเป็นหนังสือที่ให้ความรู้ด้านภาษาไทยได้อย่างดียิ่ง หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการทั้งการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง และการฝึกการอ่านภาษาไทยได้อย่างชัดเจน แก่ประชาชนคนไทยโดยทั่วไปสืบไป

(พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.)

อธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำนำ

กระผมได้รับทราบข่าวและประสานงานจากทางคณะเลขานุการของพระเดชพระคุณศาสตราจารย์ พระธรรมวัชรบัณฑิต (สมจินต์ สมมาปญโญ, ป.ธ.๙, Ph.D.) ท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยว่า ทางมหาวิทยาลัย นำโดยพระเดชพระคุณศาสตราจารย์พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต, ป.ธ.๙, Ph.D.) เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส อุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรรมการมหาเถรสมาคม และประธานสภาสากลวันวิสาขบูชาโลก และพระเดชพระคุณศาสตราจารย์พระธรรมวัชรบัณฑิต ท่านอธิการบดี ได้รับเป็นเจ้าภาพจัดงานวันวิสาขบูชาโลก ครั้งที่ ๑๙ ซึ่งจะจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๖-๒๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๗ นี้ ซึ่งจะมีผู้นำประเทศ ประมุขสงฆ์และชาวพุทธจากนานาชาติทั่วโลกเข้าร่วมงานกว่า ๑,๕๐๐ รูป/คน จาก ๗๓ ประเทศ ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และที่ศูนย์ประชุมองค์การสหประชาชาติ ถนนราชดำเนินนอก กรุงเทพมหานคร โดยทางคณะกรรมการฝ่ายวิชาการและจัดสัมมนาทางวิชาการ ซึ่งมีท่านรองศาสตราจารย์ ดร. พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ เป็นประธาน ได้มีฉันทานุมัติให้จัดพิมพ์หนังสือ ภาษาไทยไขขาน เล่ม ๑ ในจำนวนหนังสือชุดภาษาไทยไขขาน ๘ เล่ม ซึ่งเป็นบทความที่กระผมได้เรียบเรียงเพื่อออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อกว่า ๕๐ ปีมาแล้ว ตามคำเชิญของคุณดนัย ศรียาภัย อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ในสมัยนั้น และได้จัดพิมพ์เป็นรูปเล่มหนังสือเผยแพร่มาหลายครั้งหลายคราว ปัจจุบันก็หาอ่านได้ยากมากแล้ว แต่ก็ยังจะพอค้นคว้าอ่านหาความรู้ได้บ้างตามห้องสมุดสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่ได้เก็บหนังสือเหล่านี้ไว้บริการ ซึ่งทางกระผมนั้นก็มอบลิขสิทธิ์ของหนังสือทั้งหมดให้แก่ทางมหาวิทยาลัยไปนานแล้ว โดยได้ขอให้กระผมเขียนคำนำให้ เพื่อพิมพ์เผยแพร่แจกจ่ายเป็นธรรมเนียมรายการให้แก่ผู้ที่มาร่วมพิธีในงานเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชานานาชาติ

(๖)

วันสำคัญสากลของโลก ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๗ ดังกล่าวนั้น และประกอบกับ
กระผมก็จะมีอายุครบ ๘ รอบในปีหน้า วันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๘ นี้ ทำให้
กระผมมีความปลาบปลื้มปิติใจเป็นอย่างมาก ที่จะได้เห็นหนังสือชุดภาษาไทย
ไขขาน กลับมาปรากฏสู่สายตาของสาธารณชนทั้งหลายอีกครั้งและจะทำให้
ไม่สูญหายไปจากบรรณโลก

กระผมต้องขอกราบขอบพระคุณคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัย มีท่าน
อธิการบดี พระเดชพระคุณศาสตราจารย์พระธรรมวัชรบัณฑิต เป็นต้น
เป็นประธาน ที่ได้เล็งเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของหนังสือชุดภาษาไทยไขขาน
ดังกล่าวและดำริให้นำมาจัดพิมพ์เผยแพร่ กระผมก็หวังเป็นอย่างยิ่งหนังสือชุด
ภาษาไทยไขขาน นี้ จะอำนวยประโยชน์ ด้านการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้องและการ
อนุรักษ์ภาษาไทย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติให้อยู่คู่ชาติไทย แก่ครูบาอาจารย์ นิสิต
นักศึกษา รวมถึงประชาชนผู้สนใจ และอนุชนทั้งหลายสืบไป.

(ศาสตราจารย์พิเศษ จ๋านงค์ ทองประเสริฐ)

ราชบัณฑิต

๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗

คำนำในการพิมพ์ครั้งแรก

นับตั้งแต่ข้าพเจ้าได้รับเชิญจากกรมประชาสัมพันธ์ ให้มาบรรยายเกี่ยวกับภาษาไทยในรายการ “ภาษาของเรา” ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นมา ทุกวันจันทร์ เว้นวันธรรมสวนะ จนกระทั่งถึงบัดนี้ก็เป็นเวลาเกือบ ๑๔ ปีแล้ว ได้บรรยายมาแล้วกว่า ๕๐๐ ครั้ง ทำให้ประชาชน นิสิต นักศึกษา นักเรียน ตลอดจนพระภิกษุสามเณรมีความสนใจและตื่นตัวในภาษาไทยมากขึ้น สมกับความตั้งใจของราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งเป็นหน่วยราชการที่ข้าพเจ้าสังกัดอยู่และของกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนรายการนี้ด้วยดีตลอดมา

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดงานที่ระลึก ๗๐๐ ปี แห่งการประดิษฐ์ลายสือไทยขึ้น ซึ่งก็นับว่าประสบความสำเร็จอย่างน่าภาคภูมิใจ และความสำเร็จนี้เอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้น ชุดหนึ่ง ชื่อว่า “คณะกรรมการรณรงค์เพื่อภาษาไทย” และ “คณะกรรมการเผยแพร่ความรู้ภาษาไทยทางโทรทัศน์” ซึ่งต่อมาเรียกว่า “คณะกรรมการเผยแพร่ความรู้ภาษาไทยทางสื่อมวลชน” โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา นาคสกุล เป็นประธานคณะกรรมการ และข้าพเจ้าได้รับแต่งตั้งเป็นรองประธานคณะกรรมการ ชุดนี้ เพื่อทำหน้าที่เผยแพร่การใช้ภาษาไทยที่ถูกต้องทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ ทางด้านโทรทัศน์ คณะกรรมการชุดนี้ได้จัดรายการ “ภาษาไทยวันละคำ” ขึ้น ออกแพร่ภาพทุกวัน ทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบก และข้าพเจ้าได้รับมอบหมายให้เป็น ผู้เขียนรายการ “ภาษาไทย ๕ นาที” ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียง แห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ เดือนละ ๒ ครั้ง คือ ทุกวันพฤหัสบดีที่ ๒ และ ที่ ๔ ของเดือน นับตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๒๗ เป็นต้นมา ซึ่งแต่ละรายการ นับว่าได้ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี

(๘)

วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ ซึ่งเป็นวันที่ราชบัณฑิตยสถาน จัดให้มีการ
อภิปรายที่หอประชุมกรมประชาสัมพันธ์ เนื่องในโอกาสจัดงานที่ระลึกวันสถาปนา
ครบรอบ ๕๐ ปี ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่ได้ร่วมในการอภิปรายวันนั้นด้วย หลังจากที่ได้
อภิปรายแล้ว ข้าพเจ้าได้มีโอกาสพบกับคุณดนัย ศรียาภัย อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์
ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่ได้ขอให้ข้าพเจ้ามาบรรยายภาษาไทยในรายการ “**ภาษา
ของเรา**” มาตั้งแต่ต้น ท่านอธิบดีได้ปรารภว่า ภาษาไทยในปัจจุบันนี้ได้รับความ
สนใจน้อย ผู้หลักผู้ใหญ่ตลอดจนนิสิต นักศึกษา และนักเรียน รวมทั้งโฆษกและ
ผู้อ่านข่าวของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเอง ก็มีความรู้ความเข้าใจ
ภาษาน้อย ออกเสียงคำกลั้ว หรือตัว ร ล ไม่ชัด แม้รายการ “**ภาษาของเรา**”
จะมีส่วนช่วยได้เป็นอย่างมาก ถึงกระนั้นก็ยังไม่เพียงพอ จึงขอให้ข้าพเจ้าจัดรายการ
ภาษาไทยอีกสักรายการหนึ่ง คล้าย ๆ รายการ “**ภาษาไทยวันละคำ**” ที่ออกเผยแพร่
ทางโทรทัศน์สีช่อง ๓ นั้น โดยให้ออกอากาศทุกวัน วันวันอาทิตย์และวันธรรมสวนะ
วันละประมาณ ๓-๕ นาที ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าเองก็มีภารกิจอยู่มากมายแทบหาเวลาว่าง
ไม่ได้อยู่แล้ว แต่เพื่อประโยชน์เกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้ทางด้านภาษาไทยให้เป็น
ประโยชน์ต่อประชาชนชาวไทยยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าก็ตกลงที่จะจัดรายการตามที่ท่าน
อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์เสนอ **คุณจารุลินทร์ มุสิกะพงศ์** ได้มีส่วนอันสำคัญที่ได้
ช่วยตั้งชื่อรายการนี้ให้ว่า “**ภาษาไทยไขขาน**” เริ่มออกอากาศตั้งแต่เดือนกรกฎาคม
พ.ศ. ๒๕๖๗ เป็นต้นมา บัดนี้ก็เป็นเวลา ๑ ปีเศษแล้ว ซึ่งก็ได้รับความสนใจจากท่าน
ผู้ฟังมากเช่นกัน และคำบรรยายชุดนี้ ทางกรมประชาสัมพันธ์ได้อัดสำเนาแจกจ่าย
ไปยังเครือข่ายของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์
ทุกแห่ง นอกจากนั้นก็มีท่านผู้ฟังได้ติดต่อขอรับสำเนาคำบรรยายไปศึกษาเป็น
จำนวนมาก แต่กรมประชาสัมพันธ์ไม่มีงบประมาณที่จะจัดส่งคำบรรยายไปให้
จึงได้มีผู้เรียกร้องให้รวบรวมคำบรรยายทั้งหมดพิมพ์ออกมาเป็นรูปเล่มเช่นเดียวกับ
“**ภาษาของเรา**” ซึ่งขณะนี้จัดพิมพ์ในชุดที่ ๑๐ อยู่

รายการ “ภาษาไทยไชยาน” นับว่าเป็นรายการที่ข้าพเจ้าหนักใจมากที่สุด ทั้งนี้เพราะจะต้องหาเรื่องมาเขียนติดต่อกันทุกวัน และต้องส่งมายังกรมประชาสัมพันธ์ ให้ทันกับเวลาอีกด้วย เนื่องจากข้าพเจ้าไม่มีเวลาที่จะมาบันทึกเสียงออกอากาศ ด้วยตนเองได้ จึงเป็นภาระที่ คุณเฉลิมศรี หุนเจริญ ซึ่งเป็นผู้บรรยายที่ออกเสียง ได้ชัดเจนดีมากคนหนึ่งของกรมประชาสัมพันธ์ จะต้องเป็นผู้อ่านบันทึกเสียงแทน นับว่าเป็นภาระที่หนักมาก เพราะข้าพเจ้าทราบดีว่าตามปกติคุณเฉลิมศรีก็ไม่ค่อย จะมีเวลาว่างมากนัก แต่คุณเฉลิมศรีก็ทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดียิ่ง ข้าพเจ้าต้อง ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ในด้านการพิมพ์ต้นฉบับ เพื่อส่งให้กรมประชาสัมพันธ์ได้ตามกำหนดเวลานั้น ข้าพเจ้าก็ได้ นางสาวดวงใจ (อารีย์) ชุ่มประเสริฐ เป็นผู้ติดพิมพ์ต้นฉบับให้เกือบ ทั้งหมด นอกจากนั้นก็มี นางสาวอรัญญา เตชะธรรมพงศ์ นางสาวปัญญา สุดสวาท นางสาวเสาวลักษณ์ บุญเศรษฐ และนางสมทรง พันธุ์เณร ช่วยพิมพ์ให้บ้าง เป็นครั้งคราว

ส่วนในด้านการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มนั้น คุณจิตต์ แพร์พานิช แห่งสำนักพิมพ์ แพร์พิทยา ซึ่งรับเป็นผู้พิมพ์ผลงานของข้าพเจ้าทั้งหมดเป็นผู้รับผิดชอบ ในการพิสูจน์อักษรก็ได้รับความร่วมมือจาก นางสาววัฒนา อินทรเกษตร นางสาวแสงจันทร์ ตรีภูม เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้น นางสาวสาวิตรี แสนวาง นายวิศาล อุเจริญ และ นางสาวบุญธรรม กรานทอง ก็มีช่วยในการพิสูจน์อักษรอยู่ด้วย ส่วนใน การจัดทำตราชนิทายเล่มนั้น นางสาวแสงจันทร์ ตรีภูม และ นางสาววัฒนา อินทรเกษตร ได้เป็นผู้ช่วยจัดทำให้โดยตลอด

(๑๐)

ข้าพเจ้าขอขอบคุณทุกท่านที่ได้มีส่วนช่วยให้หนังสือ “ภาษาไทยไขขาน” ได้ออกมาสู่บรรณโลกคู่กับ “ภาษาของเรา” สืบไป และเมื่อชุดที่ ๑ นี้ ได้ตีพิมพ์ออกมาแล้ว เราก็กำลังดำเนินการจัดพิมพ์ชุดที่ ๒ เพื่อให้ทันกับความต้องการของท่านผู้ฟังและท่านผู้สนใจในภาษาไทยต่อไป หากจะมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ผิดพลาดหรือขาดตกบกพร่องแล้ว ข้าพเจ้าก็หวังว่าคงจักได้รับคำแนะนำจากท่านผู้รู้และท่านผู้อ่านสืบไป.

นายจำนงค์ ทองประเสริฐ

๑๙ กันยายน ๒๕๒๘

กองศิลปกรรม

โทร. ๒๒๒-๐๑๘๙, ๒๒๒-๖๑๕๙, ๒๒๑๔๘๒๒

สารบัญ

	หน้า
คำปรารภ	(๓)
คำนำ	(๕)
คำนำในการพิมพ์ครั้งแรก	(๗)
ชุดที่ ๑ กะทันหัน, อวสาน, ลูกนิมิต, เท้าความ, พหูสูต, อุดมการณ์, เจตนารมณ์, ระเนระนาด, วิตถาร-พิสดาร, เวทนา	๑
ชุดที่ ๒ เวทนา, สงสาร, เลื่อนราง, อาสาพหุชา, ฌาณ, นาก-นาค, อนาทร, การการันต์คำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต	๑๒
ชุดที่ ๓ ศาสตราจารย์, มนต์-มนตร์, เป็นซู้-มีซู้, ยุทธ-ยุทธ์, เกม-เกมส์, ปุริมพรรษา, ยนต์-ยন্ত্র, เทศ-เทศน์, ปฐมนิเทศ-ศึกษานิเทศก์, ซอมซ่อ-รอมร่อ, ชุกชี-ชักเย่อ	๑๔
ชุดที่ ๔ กิตติมศักดิ์, คุณวุฒิ, พสกนิกร, ทะมื่น-ทะมึน, พลั่ว	๓๗
ชุดที่ ๕ ตะคริว-ตะคิ้ว, ตะเคียว-ตะเคี้ยว, กรรมวิธีการ, กระชุ่น, กิริยา-กิริยา, เกษตรกร, เสรีฟ-เสรีฟ, เทิด, อิริยาบถ, ปฏิสันถาร	๔๔
ชุดที่ ๖ สัตบุรุษ, คำ ปร กล้า, ปฏิญญา-ปฏิญาณ, ยาม, ชัดสมาธิ-เข้าสมาธิ, ไอ้โลมปฏิโลม, พยาธิ	๕๗
ชุดที่ ๗ สัญชาติญาณ, สัญลักษณ์-สัญชาติ, นิรมิต-เนรมิต, รสนิยม, การออกเสียงที่มี ปร และ ปรม นำหน้า, การอ่านคำสมาสโดยไม่ออกเสียงตัวสะกดของคำหน้า, การอ่านคำที่มี “ภูมิ” นำหน้า	๖๗
ชุดที่ ๘ อารมณ์, ทราย, คำหับ, เตี้ย, แมง-แมลง, การออกเสียงคำควบกล้ำ	๗๙
ชุดที่ ๙ อารี-อารีย์, ตะราง-ตาราง, อาสนะ, การอ่านคำที่มีคำว่า “รัฐ” นำหน้า,	๘๘

(๑๒)

การอ่านชื่อจังหวัด และอำเภอ ที่มีคำว่า “บุรี” ต่อท้าย, หน้าบัน	
ชุดที่ ๑๐ โศก, ปฐิมา-ประติมา, ศีรษะ, เยี่ยมเยียน-เยี่ยมเยือน, ปราศรัย-อธยาศัย, กังวาน-หอมหวาน-อบอวล	๙๙
ชุดที่ ๑๑ คำพ้องเสียง, สวรรค์-สรร, คำพ้องความ, มูล จรรยาบรรณ, วิสาหกิจ	๑๐๙
ชุดที่ ๑๒ ไพร่-กระฎุมพี, โฟ-โพธิ, ปราณีปราศรัย, ถวายพระพรชัยมงคล, วิธีเปลี่ยนคำนาม สามัญให้เป็นคำนามราชาศัพท์	๑๒๑
ชุดที่ ๑๓ อนุญาต-อนุญาติ, กฎ-กฎ, ราชาศัพท์ที่มักใช้กันไม่ถูกต้อง	๑๓๒
ชุดที่ ๑๔ ราชาศัพท์ที่ใช้กันไม่ถูกต้อง, หุ่ม-โมง-นาฬิกา, จด-จรด	๑๔๒
ชุดที่ ๑๕ ภาษาจีนในภาษาไทย, ปาท่องโก๋, อากาศ-อวกาศ-โอกาส, การอ่านอักษรย่อ, พรรณา	๑๕๒
ชุดที่ ๑๖ พิศวาส, ญัฐ, คำประสม	๑๖๑
ชุดที่ ๑๗ คณนา, เพศ, กระสัน-กระสันต์, การอ่านคำว่า “สวรรค์”, การออกเสียงคำสมาส	๑๗๑
ชุดที่ ๑๘ การเรียงคำประสมกันเป็นคำสมาส, การใช้คำว่า “สิทธิ”, โอกาสที่จะตาย, จุณ-จุณ, คำกริยากับคำวิเศษณ์, อักษรประสม, การใช้สำนวนที่ไม่ถูกต้อง, การใช้ภาษาที่ไม่รัดกุม	๑๗๘
ชุดที่ ๑๙ เเงา-เหง้า, รหัส-รหัส, กุญแจ-ประแจ, โป้, กโบาย, ประชามติ	๑๙๗
ชุดที่ ๒๐ หลักการอ่านคำบาลีและสันสกฤต, วาระดิถี, ประสบการณ์-ประสบการณ์, การออกเสียงตัว ๆ ที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต	๒๐๗
ดรชรณี	๒๑๗-๓๔๔

ภาษาไทยไขชาน

ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

ระหว่างเวลา ๑๘ : ๔๐ – ๑๘ : ๔๕ น.

ทุกวัน เว้นวันอาทิตย์กับวันธรรมสวนะ

ชุดที่ ๑

๑. **กะทันหัน** คำที่มักจะเขียนกันผิด ๆ ถูก ๆ อยู่เสมอ ก็คือคำที่ขึ้นต้นด้วย “กะ” กับ “กระ” บางคำก็ใช้แต่ “กะ” อย่างเดียว บางคำก็ใช้แต่ “กระ” อย่างเดียว บางคำก็ใช้ได้ทั้ง ๒ อย่าง เพียงแต่อาเจียนเขียนอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น การที่จะจดจำให้ได้ทั้งหมดว่า คำใดบ้างต้องใช้ “กะ” นำ คำใดบ้างต้องใช้ “กระ” นำนั้น คงจะยากลำบากมาก เรื่องนี้จำต้องอาศัยพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ดูประกอบ ถ้าสงสัยว่าคำนี้จะใช้ “กะ” หรือ “กระ” นำ ก็ควรยอมเสียเวลาพลิกดู พจนานุกรมเสียหน่อย อย่าเตาเอาเองเลย จะทำให้เคยตัว แล้วก็อาจเขียนผิด ๆ จนชินแล้วต่อไปจะแก้ยาก

คำที่มักเขียนผิดอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นในหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารใด ๆ ก็ตาม ก็คือคำว่า “กะทันหัน” ซึ่งคำนี้ที่ “กะ” ไม่มี ร กล้า แต่มักเขียนกันมี ร กล้า เช่น ในนิตยสารรายสัปดาห์ฉบับหนึ่ง คือ **สัปดาห์** ฉบับที่ ๑๑๖ ประจำวันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๗ ในเรื่อง “**เมฆล่อแก้ว**” (โดย “พรหม เทอดธรรม”) มีข้อความว่า “สตรีผู้มีดวงตาสีน้ำตาลทั้งซ้ายเป็นปริศนา...พลางจับจ้องอากัปกิริยาของอีกฝ่ายอย่างสนใจ... จนกระทั่งสมภาพมีอาการหน้ามืดแล้วเป็นลมหมดสติไปอย่าง**กะทันหัน** ไม่กี่วินาทีต่อมาหลังจากนั้น” หรือในเรื่อง “**นักเลงเนื้อทอง**” (โดย “ระบือ พัทธธรรม”) ในนิตยสารฉบับเดียวกัน มีข้อความตอนหนึ่งว่า “ชายหนุ่มทันได้เห็นใบมีดพลิกคมล่อแสงไฟฉีกประกายนำพรันขึ้นเพียงแวดเดียว ก่อนจะเอี้ยวตัวหลบไปตามมีตามเกิด เพราะมัน**กะทันหัน**จนแจ่มแจ้งทีเดียว”

ในตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดนี้ “กะ” ที่คำว่า “กะทันหัน” มี ร กล้าทั้งนั้น ความจริงคำนี้ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้เขียนว่า “กะทันหัน” ไม่มี ร กล้า และได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ “ว. ทันใด, ปัจจุบันทันด่วน, จวนเจ็.” เพราะฉะนั้นจึงขอให้ระมัดระวังในการเขียนหน่อย ที่ “กะ” **ไม่ต้องมี ร กล้า** นะครับ.

๒. อวสาน คำที่เขียนผิดกันอยู่บ่อย ๆ อีกคำหนึ่ง ก็คือคำว่า “อวสาน” ซึ่งมักจะเขียนเป็น “อวสานต์” มี ต การันต์ ด้วย เคยพบในหนังสือส่วนมากเป็นประเภทนวนิยาย เช่น ในเรื่อง “เมฆลาถ่อแก้ว” นวนิยายรสเผ็ดเอร็ดอร่อยฝีมือ...พรหมเทอดธรรม ในนิตยสารรายสัปดาห์ฉบับหนึ่ง คือ **สัปดาห์** ฉบับที่ ๑๑๖ ประจำวันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๗ มีข้อความตอนหนึ่งว่า “สมภพนั่งฟังสตรีผู้มีดวงตาสีน้ำตาลสายยายมาตั้งแต่ต้นจน**อวสาน**ต์ด้วยอาการอันสงบ...”

เหตุที่มักมีผู้เขียนแถม “ต” การันต์ข้างท้ายนั้น ก็คงเป็นเพราะไม่ได้เคยศึกษาภาษาบาลีและสันสกฤต จึงไม่ทราบว่าคำนี้มีรูปศัพท์จริง ๆ เป็นอย่างไร เพียงแต่รู้ว่าเป็นคำบาลีเท่านั้น และคำบาลีหรือสันสกฤตเป็นจำนวนมากที่ลงท้ายด้วยเสียง “อัน” หรือ “าน” มักจะมี ต การันต์ เช่น คำว่า “**การันต์**” ก็มี ต การันต์ เพราะมาจากการนำคำว่า “การ” ซึ่งแปลว่า ตัวอักษร เช่น อการ (อ่านว่า อะ-กา-ระ) หรือรูปบาลีเมื่อประกอบวิภัติ (วิ-พัต) แล้วเป็น อกาโร (อ่านว่า อะ-กา-โร) แปลว่า อ อักษร (อะ-อัก-สอน) กกาโร (กะ-กา-โร) แปลว่า ก อักษร (กะ-อัก-สอน) มาเข้าสนธิกับ “**อนต์**” (อัน-ตะ) ซึ่งแปลว่า “ที่สุด” ดังนั้น “**การันต์**” ก็แปลว่า “ที่สุดแห่งอักษร” หรือคำว่า “ยันต์, สันต์” หรือคำว่า “กานต์” ซึ่งแปลว่า “เป็นที่รัก” “सानต์” ซึ่งแปลว่า “สงบ” เหล่านี้ล้วนแต่มี ต การันต์ทั้งนั้น คำว่า “**อวสาน**” ก็เข้าใจเอาเองว่าควรจะมี ต การันต์ด้วย ความจริงคำนี้มาจากคำบาลีว่า “**อวสาน**” (อะ-วะ-สา-นะ) แปลว่า “ที่สุด” อย่างในเวลาที่พระเทศน์ พอจะจบท่านจะว่า “**เทศนา**วสาน” (เท-สะ-นา-วะ-สา-เน) แปลว่า “ในอวสานการเป็นที่จบแห่งพระธรรมเทศนา” (ทำ-มะ-เทด-สะ-หฺนา) ดังนั้นคำนี้จึงไม่ต้องมี ต การันต์

เหตุผลประการหนึ่งที่มีผู้ใส่ “ต” การันต์ลงไปนั้น อาจคิดว่าจะมาจากคำว่า “อนต” ซึ่งแปลว่า “ที่สุด” ก็ได้ เพราะ “อวสาน” ก็แปลว่า “ที่สุด” เหมือนกัน ความจริงมิได้มาจากการนำคำว่า “อวส” มาสนธิกับ “อนต” เลย หากรูปจริง ๆ คือ “อวสาน” (อะ-วะ-สา-นะ) นั่นเอง คำนี้พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ก. จบ, สิ้นสุด, น. การสิ้นสุด, ที่สุด.” ครับ.

๓. ลูกนิมิต ถ้าท่านผู้ฟังเดินทางไปตามต่างจังหวัด คงจะได้พบป้ายขนาดใหญ่ข้างทางที่เขียนเชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนไปร่วมในงาน “ฝังลูกนิมิต” ที่วัดนั้นวัดนี้ ในวันที่เท่านั้นถึงเท่านั้น หรือบางที่เราก็คงได้ฟังข่าวทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ หรือสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร เป็นต้น เสด็จพระราชดำเนินไปทรงตัดลูกนิมิตที่วัดนั้นวัดนี้เสมอ

อาจมีผู้สงสัยว่า “ลูกนิมิต” คืออะไร มีความสำคัญอย่างไร จึงถึงกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเป็นต้น ต้องเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีตัดลูกนิมิต

“ลูกนิมิต” เท่าที่เราได้เคยพบเห็นตามงานฝังลูกนิมิตทั่ว ๆ ไปนั้น เป็นหินก้อนกลม ๆ ขนาดเชื่องพอสวมควร ประชาชนที่ไปร่วมงานจะซื้อทองคำเปลวมาปิดบนลูกนิมิตนั้น ก่อนที่จะถึงเวลาตัดลูกนิมิต

“ลูกนิมิต” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้บทนิยามไว้ว่า “น. ลูกที่ทำกลม ๆ ประมาณเท่าบาตร ใช้ฝังเป็นเครื่องหมายเขตอุโบสถ.”

เมื่อได้ทำพิธีตัดลูกนิมิตแล้ว เขาก็จะฝังลูกนิมิตไว้ในหลุมที่ขุดเป็นระยะ ๆ รอบพระอุโบสถ ตามปรกติมี ๘ หลุมด้วยกัน ประจำทิศทั้ง ๘ แต่ที่ทำกันโดยทั่ว ๆ ไปมี ๙ ลูก ลูกที่ ๙ บางทีก็ใหญ่กว่าลูกอื่น ๆ มักจะฝังไว้ตรงหน้าที่กำหนดว่าจะประดิษฐานพระประธาน ตามวัดบางแห่งจะสร้างซุ้มเจดีย์ไว้ตรงที่ฝังลูกนิมิตเพื่อจะได้กำหนดไว้ว่า ลูกนิมิตอยู่ตรงไหน

คำว่า “นิมิต” ที่ “ลูกนิมิต” นั้น บางทีก็เขียนกันผิด ๆ เป็น “นิมิตร” คือที่ “มิต” มี ร กล้ำ ถ้าเขียนเป็น “นิมิตร” คือมี ร กล้ำ ก็ต้องแปลว่า “ปราศจากมิตร, ไม่มีมิตร, ไม่มีเพื่อนฝูง” คำว่า “นิมิต” ไม่มี ร กล้ำ เป็นคำบาลี พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ใน “นิมิต ๒” ว่า “น. เครื่องหมาย, ลาง, เหตุ, เค้ามูล; (แบบ) อวัยวะสืบพันธุ์” ครั้น คำนี้ที่ “มิต” ไม่ต้องมี ร กล้ำ นะครับ.

๔. **เท้าความ** คำที่มักจะมีผู้เขียนผิดอยู่บ่อย ๆ อีกคำหนึ่งก็คือ คำว่า “เท้าความ” ที่คำว่า “เท้า” มักเขียนเป็น “ท้าว” ดังเช่นในนวนิยายเรื่อง “เมฆลาถ่อแก้ว” ซึ่งผู้เขียนบอกว่าเป็น “นวนิยายรสเผ็ดเอร็ดอร่อย ฝีมือ...พรหม เทอดธรรม” ในนิตยสารรายสัปดาห์ชื่อ “สัปดาห์” ฉบับที่ ๑๑๖ ประจำวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๒๗ มีข้อความตอนหนึ่งว่า “โดยหล่อนท้าวความไปกล่าวตั้งแต่เวทย์ เมธา เริ่มก่อตั้งหนังสือพิมพ์สารสยามขึ้นมาใหม่ ๆ” คำว่า “ท้าว” ในที่นี้สะกดไม่ถูกต้อง เพราะคำว่า “ท้าว” นั้น พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้เก็บไว้เป็น “ท้าว ๑ ท้าว ๒” ดังนี้

“ท้าว ๑ น. ผู้เป็นใหญ่, พระเจ้าแผ่นดิน, (โดยมากใช้ในบทกลอน; ตำแหน่งบรรดาศักดิ์ข้าราชการฝ่ายใน; (ถิ่น-อีสาน) คำประกอบชื่อผู้ชายที่เป็นเชื้อสายเจ้าหรือขุนนาง.” และยังมีลูกคำอีก ๒ คำคือ

“ท้าวนาง น. ข้าราชการฝ่ายใน.

“ท้าวพญา, ท้าวพระยา (กลอน) น. กษัตริย์.”

ส่วน “ท้าว ๒” ท่านได้ให้ความหมายไว้ว่า “(กลอน) ว. อาการสั้นรว ๆ เช่น ความกลัวตัวสั่นอยู่ท้าว ๆ. (สังข์ทอง).”

ที่คำว่า “เท้า” ซึ่งเราเข้าใจว่าเป็นคำนาม หมายถึงอวัยวะเบื้องต่ำ คือ “ตีน” นั้น ความจริงที่เป็นกริยาก็มี พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ “น. ตีน (ใช้ในความสุภาพ), เรียกขาโต๊ะหรือตู้ว่า เท้า. ก. ยัน เช่น ยันเอามือเท้าโต๊ะ เอามือเท้าเอว; อ้างถึง เช่น เท้าความ.”

คำว่า “เท้า” จึงมิได้ใช้เป็นคำนามอย่างเดียวนั้น หากใช้เป็น กริยา หมายความว่า “ยัน” หรือ “อ้างอิง” ได้ด้วย คำว่า “เท้าความ” ก็หมายถึง “อ้างอิงเนื้อความที่เคยพูดหรือเขียนมาแล้ว” คำนี้ต้องเขียนเป็น “เท้า” นะครับ ไม่ว่าจะเป็น “เท้าความ” “เท้าแขน” หรือ “เท้าเอว” เป็นต้นก็ตาม.

๕. พหูสูตร ท่านผู้ฟังคงจะเคยได้ยินเวลาที่ใครเขาพูดถึงผู้ใดผู้หนึ่งในเชิงยกย่องว่า เป็นผู้คงแก่เรียน หรือเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิตว่า ท่านผู้นั้นเป็นพหูสูตร คำว่า “พหูสูตร” นี้ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ว. ผู้สดับตรับฟังมาก, ผู้ศึกษาเล่าเรียนมาก.” ถ้าหากหมายถึงภาวะคือ ความเป็นผู้ได้ยินได้ฟังมาก ได้ศึกษาเล่าเรียนค้นคว้ามามาก ท่านใช้ว่า “พาหุสัจจะ” แต่ก็มีบางคนไม่ทราบที่มาของคำคำนี้จึงเขียนเป็น “พหูสูตร” ถ้าหากเขียนเป็น “พหูสูตร” จะมีความหมายไปอีกอย่างหนึ่งเลย อย่างในนวนิยายเรื่อง “เลือดเข้าตา” โดย ชาศรี ขนาริพ ซึ่งตีพิมพ์ในนิตยสารรายสัปดาห์ชื่อ “แปลก” ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๔๓๔ ประจำวันอังคารที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๗ มีข้อความตอนหนึ่งว่า “...เทคนิคการทำมวยต้องเรียนรู้กันเยอะ และเขาเองก็พหูสูตรอยู่เหมือนกัน” คำว่า “พหูสูตร” ในนวนิยายเรื่องนี้ที่ “สูตร” มี ร กล้าด้วย

ถ้าเขียนเป็น “พหูสูตร” ที่ “สูตร” มี ร กล้า ก็จะมีความหมายว่า “หลายสูตร” ทั้งนี้เพราะเป็นการนำคำว่า “พหู” ซึ่งแปลว่า “มาก” มาเข้าสมาสกับ “สูตร” ซึ่งหมายความว่า “น. ข้อความที่แต่งขึ้นเป็นแบบ, กฎสำหรับจดจำ เช่น สูตรคูณ สูตรเลข; เป็นชื่อเรียกธรรมในสุดตันตปิฎก.” คำว่า “สุดตันตปิฎก” นั้นเป็นชื่อปิฎก ๑ ในพระไตรปิฎก ทั้งนี้เพราะพระไตรปิฎก ประกอบด้วยปิฎก ๓ คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก

ข้อความที่ว่า “เขาเป็นพหูสูตร” นั้นหมายถึง เขาเป็นคนที่ได้ยินได้ฟังหรือได้ศึกษาค้นคว้ามามาก เพราะฉะนั้นจึงต้องเขียนว่า “พหูสูตร” ที่ “สูตร” ไม่ต้องมี ร กล้านะครับ ถ้าขึ้นเอา ร ไปกล้าเข้ากับ ต เป็น “สูตร” จะต้องมีความไปอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งมีใช้ความหมายที่เราต้องการในที่นี้.

๖. **อุดมการณ์** (อุ-ตม-มะ-กาน) คำนี้เป็นคำที่ในปัจจุบันนิยมใช้กันมาก แต่ก็มักเขียนกันไม่ค่อยถูก คือที่ “**การณ**” มี ณ การันต์ก็มี ไม่มี ณ การันต์ก็มี ทั้งนี้เพราะในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๙๓ มิได้เก็บคำนี้ไว้ คงเป็นเพราะคำนี้เกิดภายหลังพจนานุกรมฉบับ พ.ศ. ๒๔๙๓ ก็ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เลยไม่ทราบว่าจะเขียนอย่างไรจึงจะถูก ก็เลยเขียนเอาตามใจชอบที่ตนคิดว่าถูก แม้แต่การอ่านการพูดก็ออกเสียงไม่เหมือนกัน บางคนก็อ่านว่า “อุ-ตม-กาน” บางคนก็อ่านว่า “อุ-ตม-มะ-กาน” เพราะคำนี้เป็นคำสมาส ระหว่าง “**อุดม**” กับ “**การณ**” เวลาอ่านก็ต้องออกเสียงตัวท้ายของตัวหน้าด้วย เช่นเดียวกับคำว่า “อุดมเพศ อุดมคติ อุดมศึกษา ฯลฯ” ก็ควรอ่านว่า “อุ-ตม-มะ-เพศ, อุ-ตม-มะ-คะ-ติ, อุ-ตม-มะ-สีก-สา ฯลฯ” แต่ถึงจะอ่านว่า “อุ-ตม-กาน” ก็ไม่ถือว่าผิด แต่ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้อ่านหรือผู้พูดมีความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์เพียงใด

คำว่า “**อุดมการณ์**” ที่ “**การณ**” มี ณ การันต์นั้นก็เพราะคำนี้ **พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์** อดีตนายกราชบัณฑิตยสถาน ได้ทรงบัญญัติขึ้นแทนคำภาษาอังกฤษว่า noble cause (โนเบิลคอส) คำว่า cause แปลว่า “**เหตุ**” และคำว่า “**เหตุ**” กับ “**การณ**” ก็เป็นคำบาลีทั้งคู่ มีความหมายอย่างเดียวกัน บางทีเราก็ใช้คู่กันว่า “**เหตุการณ**” เลย ด้วยเหตุนี้เองที่ “**การณ**” จึงต้องมี ณ การันต์ด้วย ต่อมาก็มีผู้นำคำว่า “**อุดมการณ์**” นี้ไปใช้ในวงกว้างขวางขึ้นโดยใช้หมายถึง “**คตินิยม**” อันได้แก่ “แบบอย่าง, ความคิดเห็น, ความเชื่อ รวมทั้งวิธีการคิดอันเป็นลักษณะของกลุ่มคน เช่น ชาติ ชั้นชน วรรณะ กลุ่มวิชาชีพหรือกลุ่มอาชีพ นิกายศาสนา พรรคการเมือง เป็นต้น” ด้วย ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า ideology (ไอดีโอโลยี) อย่างไรก็ตาม คำว่า “**อุดมการณ์**” นี้จะใช้แทนคำว่า noble cause หรือ ideology ก็ตาม ที่ “**การณ**” ต้องมี ณ การันต์ด้วย

คำว่า “**อุดมการณ์**” นี้ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้เก็บไว้แล้ว และได้ให้บทนิยามไว้ว่า “น. อุดมคติอันสูงส่งที่จูงใจมนุษย์ให้พยายามบรรลุถึง.”

๗. **เจตนารมณ** (เจต-ตะ-นา-รม) คำที่มักจะเขียนผิดอยู่บ่อย ๆ อีกคำหนึ่ง ก็คือ คำว่า “**เจตนารมณ**” ปรากฏในนิตยสารโดยเฉพาะทางการเมืองซึ่งนิยมใช้คำนี้มาก บางทีก็เขียนเป็น “**เจตนารมย์**” คือที่ “**รมณ**” แทนที่จะใช้ ณ การันต์ ก็กลายเป็น ย การันต์ไป

สาเหตุที่เป็นเช่นนั้น ก็คงเป็นเพราะคำบาลีที่เรานำมาใช้ในภาษาไทยและออกเสียงว่า “**รม**” นั้น มี ๒ รูปคือ “**รมย์**” กับ “**รมณ**” แต่ไม่ควรสังเกตไว้ด้วยว่า ถ้าหากมี ณ การันต์ คำที่อยู่ข้างหน้า “**รมณ**” จะมีเสียงยาว คือเป็นสระอาเสมอ เช่น กามารมณ ซึ่งเกิดจาก “**กาม**” สนธิกับ “**อารมณ**” ซึ่งตามศัพท์ก็แปลว่า “**อารมณ**ที่น่าปรารถนา น่าอยากได้ น่าพอใจ” ซึ่งได้แก่ “**รูปารมณ** สัททารมณ คันธารมณ รสารมณ โภฏฐัพพารมณ ธรรมารมณ” อันเป็นคำทางศาสนาทั้งนั้น หมายถึง อารมณคือรูป อารมณคือเสียง อารมณคือกลิ่น อารมณคือรส อารมณคือ โภฏฐัพพะ (โผด-ลับ-พะ) อันได้แก่สิ่งที่จะสามารถสัมผัสได้ด้วยกาย และอารมณที่เกิดทางใจ ตามศัพท์ “**อารมณ**” แปลว่า “**เครื่องยึดเหนี่ยว** เช่น เรื่องน้อยอย่าถือมาเป็นอารมณ; ความคิดความรู้สึกที่เปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย ๆ เช่น เดี่ยวอารมณดี เดี่ยวอารมณร้าย; นิสัยใจคอ เช่น เขาเป็นคนมีอารมณเย็น”

คำว่า “**อารมณ**” ที่นำมาใช้ในภาษาไทยมีความหมายกว้างกว่าคำที่ใช้ในภาษาบาลี เพราะเดิมหมายถึง “**เครื่องยึดเหนี่ยวใจ**” เท่านั้น เช่น รูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้นนี้ มันยึดเหนี่ยวจิตใจของเราให้เกิด ราคะ โทสะ โมหะ หรือ โลภ โกรธ หลง ได้

ส่วนคำว่า “**รมย์**” ตามปรกติมักใช้โดยไม่ต้องเข้าสนธิกับคำอื่นได้ เช่น รื่นรมย์ มโนรมย์ อภิรมย์ คำว่า “**รมย์**” ก็เป็นคำบาลีเช่นกัน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ ให้ความหมายไว้ว่า “**ว. น่าบันเทิงใจ, น่าสนุก, พึงใจ, งาม, มักใช้ประกอบคำอื่น เช่น รื่นรมย์ เริงรมย์.**” อย่างไรก็ตาม คำที่อยู่ข้างหน้า “**รมย์**” ที่มีเสียงยาว เช่น อา ก็มีบ้างเหมือนกัน เช่น “**กริถารมย์**” ในหนังสือสมุทรโฆษคำฉันท์ ที่ว่า “**สองท้าวเสมอกัน และควรที่กริถารมย์**” แต่คำนี้เป็น

คำสมาสระหว่าง “กริธา” กับ “รมย์” หมายความว่า “เป็นที่ยินดีในกริธา” หรืออีกคำหนึ่งก็คือ “กริธาภิรมย์” แปลว่า “นารื่นรมย์ยิ่งในกริธา” คำนี้เกิดจากการนำคำว่า “กริธา” กับ “อภิรมย์” ซึ่งแปลว่า “ยินดียิ่ง” มาสนธิเข้าด้วยกัน

คำว่า “เจตนารมณ” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “น. ความมุ่งหมาย.” เท่านั้น.

๘. ระเนนระนาด คำที่มีปัญหาในการเขียนอยู่คำหนึ่ง มีผู้ถามผมว่าเขียนอย่างไร จึงจะถูก นั่นคือคำว่า “ระเนนระนาด” กับ “ระเนนระนาด” เพราะคำทั้ง ๒ นี้ ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๙๓ มิได้เก็บไว้ เก็บแต่ “ระเนน” ซึ่งได้ให้ความหมายไว้ว่า “ว. ล้มทับกัน, เอนราบทับกัน.” กับ “ระนาด” ซึ่งในความหมายที่ป็นวิเศษณ์ ท่านให้ความหมายไว้ว่า “ว. ระเนน, ล้มทับกัน, เรียงกัน เป็นแถว.” แต่ในพจนานุกรม ฉบับ พ.ศ.๒๕๒๕ ได้เก็บไว้ทั้ง “ระเนน” “ระนาด” และ “ระเนนระนาด” โดยได้ปรับปรุงแก้ไขบทนิยามของคำว่า “ระเนน” เล็กน้อย เป็น “ว. อาการที่ล้มทับกัน, อาการที่เอนราบทับกัน.” และคำว่า “ระนาด” ก็ได้ให้บทนิยามว่า “ว. อาการที่ล้มทับกัน, อาการที่เรียงกันเป็นแถว.” แต่พอมาถึง “ระเนนระนาด” ท่านไม่ได้เก็บเป็น “ระเนนระนาด” ทั้ง ๆ ที่น่าจะเป็น “ระเนนระนาด” ทั้งนี้เพราะเป็นการนำเอาคำ “ระเนน” กับ “ระนาด” มาเข้าคู่กัน อย่งไรก็ดี พจนานุกรมฉบับ พ.ศ.๒๕๒๕ ได้เก็บไว้อย่างนั้น และได้ให้บทนิยามไว้ว่า “ว. เกื่อนกลาด (ใช้แก่สิ่งที่อยู่ในลักษณะที่ล้มทับกันอยู่เรียวยาวมากมาย), ระเนนระนาด ก็ว่า.” นั่นคือมีลักษณะล้มทับเรียงกันอย่างถูกระนาดนั่นเอง สาเหตุที่ท่านเก็บเป็น “ระเนนระนาด” ก็เพราะคนทั่ว ๆ ไปใช้กันอย่างนั้น เราไม่ค่อยได้ยินใครพูดว่า “ล้มระเนนระนาด” นอกจากในภาษาหนังสือเท่านั้น แต่แม้ในภาษาเขียนส่วนมากก็เขียนเป็น “ระเนนระนาด” ตามเสียงพูด จะมีที่เขียนเป็น “ระเนนระนาด” อยู่บ้าง แต่ก็ไม่มากนัก เช่น ในนวนิยายเรื่อง “สมิงป่าสัก” โดย ยอดธง ภูวนาถ ในนิตยสารรายสัปดาห์ชื่อ “เรื่องจริง” ฉบับที่ ๓๐๗ ประจำวันที่ ๒๒ มิถุนายน

พ.ศ. ๒๕๒๗ มีข้อความตอนหนึ่งว่า “เจ้าคนที่เข้ามาหาเคราะห์อย่างไม่รู้ตัวหางย ระเนนระนาดจมเลือด”

เหตุที่พจนานุกรม ท่านเก็บคำว่า “ระเนน” ไว้ แทนที่จะเก็บ “ระเน” นั้น ผมได้ถาม อาจารย์บรรจบ พันธุเมธา แล้ว ท่านบอกว่า คำว่า “ระเนน” คำนี้ มาจากภาษาเขมรว่า “รแนล” แปลว่า แผ่เหยียดยาว, เรียราย เช่น “฼ฏกรแนล” (แดง-ร้วแนล) แปลว่า นอนเหยียดยาว หรือ “฼ฏวลแนล (ดวล-ร้วแนล) แปลว่า ล้มเหยียดยาว

เป็นอันว่าคำนี้เขียนได้ทั้ง ๒ อย่าง คือ ทั้ง “ระเนระนาด” และ “ระเนน-ระนาด” ครับ.

๙. **วิตถาร-พิสดาร** ในภาษาไทยเรามีคำเป็นจำนวนมากที่เราได้มาจากภาษาบาลี และสันสกฤต แล้วเอามาปรับปรุงรูปร่างหน้าตาและออกเสียงให้เป็นแบบไทย ๆ ซึ่งผู้เป็นเจ้าของภาษาเดิมก็จำไม่ได้ และบางคำเราก็นำมาใช้ในความหมายใหม่ บางทีไม่ใกล้เคียงภาษาเดิมด้วยซ้ำ บางคำเรานำมาใช้ทั้งในรูปบาลีและสันสกฤต แต่ใช้ในความหมายตรงกันบ้าง ใกล้เคียงกันบ้าง หรือบางทีก็เป็นคนละเรื่องไปเลยก็มี ดังเช่นคำว่า “วิตถาร” กับ “พิสดาร” เป็นต้น

“วิตถาร” (วิต-ถาน) เป็นคำบาลีมาจากคำว่า “วิตถาร” ซึ่งแปลว่า “กว้างขวาง, มากเกินไป, พิสดาร” แต่เรานำมาใช้ในอีกความหมายหนึ่ง คือหมายความว่า “นอกแบบ, นอกทาง, เกินวิสัยปรกติ” เช่น เขาเป็นคนชอบเล่นวิตถาร กามวิตถาร ถ้าหากจะใช้ในความหมายเดิมที่หมายถึง “กว้างขวาง, พิสดาร” เรามักจะไม่ใช้ โดด ๆ คือต้องหาคำอื่นมาประกอบ เช่น “พระไตรปิฎกฉบับวิตถารนัย” หมายถึง พระไตรปิฎกที่มีนัยอันพิสดาร

ส่วนคำว่า “พิสดาร” มาจากคำภาษาสันสกฤตว่า “วิสฺตาร” ซึ่งหมายความว่า “กว้างขวาง” หรือถ้าใช้แต่เนื้อความก็หมายความว่า “ละเอียดลออ” เช่น เรื่องนี้มีข้อความพิสดาร ดังนี้ หรือหนังสือ “ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร” ก็คือ หนังสือประวัติศาสตร์ที่มีข้อความรายละเอียดกว้างขวางละเอียดลออมาก เห็นแล้ว

บางที่ไม่อยากอ่าน เพราะท้อใจเสียตั้งแต่เห็นขนาดหนังสือแล้ว แต่บางทีก็นำมาใช้กับภาษาพูด หมายความว่า “แปลกพิลึก” ก็ได้ เช่น เด็กคนนี้ชอบเล่นอะไรพิสดารอยู่เรื่อย ๆ ก็คือชอบเล่นอะไรแปลก ๆ ผิดมนุษย์มนาทั่ว ๆ ไป แต่คงจะฟังระรื่นหูกว่า “เล่นวิตถาร”

ทั้งคำว่า “วิตถาร” และ “พิสดาร” ในภาษาของเขามีความหมายอย่างเดียวกัน แต่เรานำมาใช้ในความหมายที่แตกต่างกัน นี่ก็เป็นลักษณะอันน่าอัศจรรย์ของคนไทยเราเหมือนกัน ถ้าหากผมจะเขียนหนังสือ “ปรัชญาฉบับพิสดาร” สักเล่มคงขายไม่ค่อยออก เพราะเพียงฉบับย่อ ๆ ก็ชี้แจงอ่านแล้ว แต่ถ้าหากเขียนหนังสือ “ปรัชญาฉบับวิตถาร” คงจะขายดิบขายดีเป็นแน่ เพราะนิสัยคนเรามักจะชอบมีอะไรสับสนอยู่ในหัวใจอยู่เหมือนกัน.

๑๐. เวทนา (เว-ทะ-นา, เวด-ทะ-นา) คำในภาษาบาลีที่เรานำมาใช้ในภาษาไทยในความหมายที่แตกต่างไปจากความหมายเดิมอีกคำหนึ่ง ก็คือคำว่า “เวทนา” (เว-ทะ-นา) ตามศัพท์แปลว่า “การสวैयाารมณ” เช่น เมื่อเราเห็นรูปหรือได้ยินเสียงเป็นต้น แล้วรู้สึกชอบใจ ท่านเรียกว่า “สุขเวทนา” เมื่อเราได้เห็นรูปหรือได้ยินเสียงเป็นต้น แล้วรู้สึกไม่พอใจ ขัดเคืองใจ ท่านเรียกว่า “ทุกข์เวทนา” หรือเมื่อเห็นรูปหรือได้ยินเสียงแล้วรู้สึกเฉย ๆ ท่านเรียกว่า “อุเบกขาเวทนา”

ใน “เบญจขันธ์” คือ “ขันธ์ ๕” อันประกอบด้วย รูปขันธ์ คือ กองรูป เวทนาขันธ์ คือ กองเวทนา สัญญาขันธ์ คือ กองสัญญา สังขารขันธ์ คือ กองสังขาร หรือเจตนา และวิญญาณขันธ์ คือ กองวิญญาณ นั้น คำว่า “เวทนา” ท่านหมายถึง “ความรู้สึก” หรือ “ความรู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์” คำว่า “ขันธ์” แปลว่า “กอง” เวทนามีอยู่ ๓ อย่าง ก็ถือเป็นกองหนึ่ง หรือพวกหนึ่ง

แต่คำว่า “เวทนา” ที่เรานำมาใช้ในภาษาไทย และออกเสียงว่า “เวด-ทะ-นา” นั้น เราใช้ในอีกความหมายหนึ่งซึ่งมิได้ตรงกับ ความหมายเดิมเลยแม้แต่น้อย เช่น เราเห็นคนเฒ่าคนแก่เดินไม่ไหว มานั่งขอทานอยู่ข้างถนน หรือเห็นเด็กตัวเล็ก ๆ หิวกระเป๋ายืนรอรถโดยสารประจำทางอยู่ตามลำพัง เราก็อาจพูดว่า “แหม, น่าเวทนาจริง”

คำว่า “เวทนา” ในที่นี้ เราหมายถึง “สังสารสลดใจ” เพราะเห็นว่าแก่เฒ่าปานนี้แล้ว ไม่น่าจะต้องมาตกระกำลำบากอย่างนี้เลย หรือเด็กตัวเล็ก ๆ อย่างนี้ พ่อแม่ไม่ควรปล่อยให้ไปยืนรอรถประจำทางตามลำพัง แถมยังต้องหิวกระเป๋าน้ำร้อนไปโต ๆ และมีกระตักน้ำสะอาดอยู่อีก เมื่อเห็นแล้วก็รู้สึกสังสารไม่ได้

แม้คำว่า “สังสาร” ที่เรานำมาใช้ในความหมายเดียวกับ “เวทนา” นี้ ก็ได้ใช้ในความหมายเดิมของเขา เราก็นำมาใช้ในความหมายแบบไทย ๆ เรา ถ้าเจ้าของภาษามาเห็นเข้า คงจะตกอกตกใจมากทีเดียว ส่วนจะมีความหมายอย่างไรรึนั้น ผมจะได้นำมาเสนอท่านผู้ฟังในโอกาสต่อไป.

๒๖ มิถุนายน ๒๕๒๗

ภาษาไทยไขขาน

ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

ระหว่างเวลา ๑๘ : ๔๐ – ๑๘ : ๔๕ น.

ทุกวัน เว้นวันอาทิตย์กับวันธรรมสวนะ

ชุดที่ ๒

๑. **เวทนา** คำนี้เป็นคำบาลีออกเสียงได้ ๒ อย่างคือ เว-ทะ-นา กับ เวด-ทะ-นา แต่ถ้าออกเสียงต่างกันความหมายก็ต่างกันด้วย ถ้าออกเสียงว่า “เว-ทะ-นา” หมายความว่า “ความรู้สึกเป็นสุขหรือเป็นทุกข์” คือ ถ้ารู้สึกเป็นสุข ก็เรียกว่า “**สุขเวทนา**” (สุข-ชะ-เว-ทะ-นา) ถ้ารู้สึกเป็นทุกข์ ก็เรียกว่า “**ทุกข์เวทนา**” (ทุกข์-ชะ-เว-ทะ-นา) ถ้ารู้สึกเฉย ๆ ไม่สุขไม่ทุกข์ ก็เรียกว่า “**อุเบกขาเวทนา**” (อุ-เบก-ขา-เว-ทะ-นา) นี่เป็นความหมายตามรูปศัพท์เดิมแท้ ๆ นับว่าเป็นขั้น ๑ ในเบญจขั้น หรือขั้น ๕ อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ แต่ถ้าใช้คำว่า “เวทนา” (เว-ทะ-นา) โดด ๆ โดยไม่มี “สุข” หรือ “ทุกข์” หรือ “อุเบกขา” นำหน้า ก็มักจะหมายถึงไปในทางเป็นทุกข์ เช่น เสวยเวทนามล้า หมายถึง ได้รับความทุกข์ทรมานหรือความเจ็บปวดอย่างรุนแรง

แต่เมื่อเรานำมาใช้เป็นคำไทยแท้ ๆ เราใช้ได้ในอีกความหมายหนึ่งซึ่งมิได้ใกล้เคียงกับความหมายเดิมเลย และจะออกเสียงว่า “เวด-ทะ-นา” เช่น เด็กคนนี้น่าเวทนา (เวด-ทะ-นา) จริง ๆ ก็หมายความว่า “น่าสงสารน่าสลดใจ” ทั้งนี้เพราะเด็กคนนั้นอาจถูกพ่อแม่ปล่อยปละละเลยให้อด ๆ อยาก ๆ เป็นต้น พอเห็นเข้าก็อดเวทนาสงสารมิได้

เมื่อเรานำคำว่า “เวทนา” มาใช้ในอีกความหมายหนึ่งเช่นนี้ เวลาเราต้องการแปลคำภาษาอังกฤษว่า sensation ซึ่งความจริงก็ตรงกับ “เวทนา” (เว-ทะ-นา) อยู่แล้ว เป็นภาษาไทยว่า “เวทนา” ก็เกรงว่าคนจะเข้าใจผิด ท่านจึงบัญญัติคำขึ้นมาใหม่อีกคำหนึ่งว่า “**เพทนาการ**” (เพ-ทะ-นา-กาน) โดยแปลง ว เป็น พ

แล้วเอา “อาการ” มาต่อท้ายเท่านั้นเอง คำว่า “อาการ” ที่ต่อท้ายก็ไม่มีความหมายอะไร คำว่า “เพทนาการ” ก็มีความหมายเท่ากับ “เวทนา” (เว-ทะ-นา) คือหมายถึงความรู้สึกที่เป็นสุขเป็นทุกข์ นั่นเอง.

๒. สงสาร คำภาษาบาลีและสันสกฤตที่เรานำมาใช้ในภาษาไทยแล้วมีความหมายแตกต่างไปจากความหมายเดิมอย่างหาเค้าไม่ได้อีกคำหนึ่ง ก็คือคำว่า “สงสาร”

คำว่า “สงสาร” ภาษาบาลีและสันสกฤตเขียนว่า **สํสาร์** คือมีนิคหิตอยู่บนตัวส ตามศัพท์แปลว่า “การเวียนว่ายตายเกิด” หรือ “การเวียนตายเวียนเกิด” หรือบางทีก็แปลว่า “โลก” คำที่เราได้ยินบ่อย ๆ ก็คือคำว่า “สงสารทุกข์” (สง-สา-ระ-ทุกข์) ซึ่งหมายถึง “ทุกข์ที่ต้องเวียนว่ายตายเกิด” เพราะทางศาสนาถือว่าการที่คนเราต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่นั้น ย่อมจะหนีทุกข์ไม่พ้น ทุกข์ซึ่งเกิดจากการเกิด แก่ เจ็บ และตาย ไม่ว่าเราเกิดเป็นอะไร ล้วนเป็นทุกข์ทั้งนั้น เกิดเป็นลูกเขาก็เป็นทุกข์ เกิดเป็นพ่อเป็นแม่เขาก็เป็นทุกข์ เกิดเป็นสามีเป็นภรรยาเขา ก็เป็นทุกข์ ฯลฯ ส่วนจะทุกข์มากหรือน้อยนั้นก็เป็นเรื่องหนึ่ง พออายุมากขึ้นก็กลัวแก่ ต้องหาวิธีชะลอความแก่โดยวิธีการต่าง ๆ นี่ก็เป็นทุกข์อีก เจ็บไข้ได้ป่วยก็เป็นทุกข์ บางคนก็กลัวความตาย พยายามหนีความตายอย่างหัวซุกหัวซุนก็มี นี่ก็เป็นทุกข์ ได้พบเห็นสิ่งที่ตนไม่รักไม่ชอบใจก็เป็นทุกข์ ไม่ได้พบเห็นสิ่งที่รักที่ชอบใจก็เป็นทุกข์ อยากได้อะไรแล้วไม่ได้ดังใจก็เป็นทุกข์ ตราบใดที่เรายังมีกิเลสมีตัณหาอยู่ ไม่ว่าเราจะอยากเกิดหรือไม่อยากเกิดก็ตาม ก็หนีการเวียนว่ายตายเกิดไม่พ้น ลักษณะของการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลกนี้ท่านเรียกว่า “สงสารวัฏ” (สง-สา-ระ-วัด) หรือ “สังสารวัฏ” (สัง-สา-ระ-วัด)

แต่คำว่า “สงสาร” ที่เรานำมาใช้ในภาษาไทย ในอีกความหมายหนึ่งซึ่งไม่เหมือนความหมายเดิมเลย ก็คือหมายถึง “รู้สึกเห็นใจในความเดือดร้อนหรือความทุกข์ของผู้อื่น” หรือ “รู้สึกห่วงใยด้วยความเมตตากรุณา” บางทีเราก็มักใช้เข้าคู่กับคำว่า “เวทนา” (เว-ทะ-นา) เป็น “นำเวทนาสงสาร” ก็มี เช่นเราพูดว่า เด็กคนนี้น่าสงสารจริง ก็มีความหมายอย่างเดียวกับ “นำเวทนาจริง” (เว-ทะ-นา) นั่นเอง

คำในลักษณะอย่างนี้ยังมีอยู่อีกมาก จะได้นำมาเสนอท่านผู้ฟังเป็นระยะ ๆ ไป.

๓. **เลือนราง** คำภาษาไทยแท้ ๆ ที่มีปัญหาในการเขียนอยู่เสมอ ก็คือคำประเภทที่เขียนด้วยตัว ร กับ ล ซึ่งเมื่อเป็นคำคู่กัน บางทีก็อาจเป็น ร ทั้ง ๒ คำ หรือ ล ทั้ง ๒ คำ แต่บางทีก็เป็น ร คำหนึ่ง หรือ ล คำหนึ่ง ถ้าเป็นคำที่ท่านเก็บไว้ในพจนานุกรมแล้ว ก็ไม่สู้มีปัญหาอะไรนัก เพราะการเขียนเราจะต้องยึดพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕ เป็นหลัก

คำที่ใช้ ร ทั้งคู่ เช่น เร่งรีบ รวบรัด เรียบร้อย รวดเร็ว ร่าเริง ฯลฯ

คำที่ใช้ ล ทั้งคู่ เช่น ลอกแลก ล้มเลิก ล่อลวง โล่เลียง ฯลฯ

คำประเภทนี้ พจนานุกรม ฉบับ พ.ศ.๒๕๒๕ ได้เก็บไว้แล้ว เมื่อเราสงสัยว่าจะเขียนอย่างไรจึงจะถูก ก็เปิดดูพจนานุกรมได้ แต่มีบางคำที่ท่านมิได้เก็บเข้าคู่กันไว้ เวลาเราจะเขียนขึ้นมาจริง ๆ ชักสงสัยว่าควรจะเขียนอย่างไร เช่นคำว่า “**ลิตรอน**” ที่ “**ลิต**” ใช้ ล ที่ “**รอน**” ใช้ ร คำนี้ในพจนานุกรม ฉบับ พ.ศ.๒๕๒๕ เก็บไว้แล้ว และได้ให้ความหมายไว้ว่า “ก. ตัดทอน เช่น ลิตรอนอำนาจ ลิตรอนสิทธิ์” เวลานี้จึงไม่มีปัญหาอะไร แต่ก่อนที่พจนานุกรม ฉบับ พ.ศ.๒๕๒๕ จะประกาศใช้ คำนี้ก็มีปัญหาในการเขียนอยู่เหมือนกัน เพราะพจนานุกรมฉบับ พ.ศ.๒๔๙๓ ท่านมิได้เก็บเป็นลูกคำไว้ มีแต่ “**ลิต**” ซึ่งหมายความว่า “ตัดแต่ง เช่น กิ่งไม้.” และ “**รอน**” ท่านก็ให้ความหมายไว้ว่า “บั่น, ตัด, ทอน, ทอนกำลัง; แยกออกไป เช่น พุนรอน” แต่พอถึงคำว่า “**ลิตรอน**” บางคนเขียนเป็น “**ริตรอน**” ใช้ ร ทั้งคู่ ก็เลยทำให้เกิดสงสัยว่าควรจะเขียนอย่างไรจึงจะถูก เพราะเหตุนี้เองในพจนานุกรมฉบับ ๒๕๒๕ ท่านจึงได้เก็บคำว่า “**ลิตรอน**” เป็นลูกคำไว้แล้ว ปัญหาในการเขียนก็เลยหมดไป

แต่คำว่า “**เลือนราง**” ยังมีปัญหาอยู่ คือที่คำว่า “**ราง**” นั้นจะใช้ ร หรือ ล

คำว่า “**ราง**” ที่มีความหมายคล้าย ๆ “**เลือน**” ไม่มี แต่ “**ราง**” ในความหมายหนึ่งที่เป็นวิเศษณ์ ท่านบอกว่าหมายถึง “จาง, เรือ ๆ, ไม่กระจ่าง” ซึ่งมีลักษณะคล้าย ๆ กับ “**เลือน**” ดังนั้น คำว่า “**เลือนราง**” ซึ่งเป็นคำคู่ที่ “**ราง**” จะต้องใช้ ร อย่างเดียว.

๔. **อาสาฬหบูชา** (อา-सान-หะ-บุ-ชา) วันอาสาฬหบูชา นับว่าเป็นวันที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาวันหนึ่ง ตามศัพท์ก็แปลว่า “การบูชาในวันเพ็ญเดือน ๘” คำนี้บางทีก็อ่านเป็น “อา-सान-ละ-หะ-บุ-ชา” ซึ่งที่ถูกแล้วควรอ่านว่า “อา-सान-หะ-บุ-ชา” เพราะมาจากคำบาลีว่า “อาสาฬห” ซึ่งแปลว่า เดือน ๘ ในภาษาบาลี ตัว ห เมื่อซ้อนอยู่หน้า ห ไม่ต้องออกเสียงเป็น ละ เช่นเดียวกับคำว่า “มฺหฺโห” (หลงแล้ว) หรือ “วฺหฺโห” (จมแล้ว) เวลาอ่านก็ไม่ต้องออกเสียง ห เป็น ละ คำว่า “อาสาฬหบูชา” ก็เช่นเดียวกัน **ไม่ต้องออกเสียงเป็น “อา-सान-ละ-หะ-บุ-ชา”**

เหตุที่ประชาชนชาวไทย ถือว่าวันอาสาฬหบูชาเป็นวันที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกวันหนึ่ง นอกเหนือจากวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา และวันเข้าพรรษานั้น ก็เนื่องมาจากว่า วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ หลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วได้ ๒ เดือน พระองค์ได้เสด็จไปโปรดพระปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน (อิ-สิ-ปะ-ตะ-นะ-มะ-ริก-คะ-ทา-ยะ-วัน) แขวงเมืองพาราณสี และได้ทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดพระปัญจวัคคีย์เป็นครั้งแรก “ปฐมเทศนา” ซึ่งแปลว่า “เทศนาครั้งแรก” นั้น มีชื่อในภาษาบาลีว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” เหตุที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยถือว่าวันนี้เป็นวันสำคัญก็เพราะเหตุสำคัญ ๔ ประการด้วยกัน คือ

๑. เป็นวันแรกที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธศาสนา
 ๒. เป็นวันแรกที่พระบรมศาสดาทรงแสดงธรรมจักรประกาศสัจธรรม อันเป็นองค์แห่งพระสัมมาสัมโพธิญาณ
 ๓. เป็นวันที่พระอริยสงฆ์สาวกองค์แรกบังเกิดขึ้นในโลก นั่นคือพระอัญญาโกณฑัญญะ ซึ่งเป็นหัวหน้าพระปัญจวัคคีย์ได้รับเอหิภิกขุอุปสัมปทาจากพระพุทธเจ้าในวันนั้น
 ๔. เป็นวันแรกที่เกิดพระสงฆ์ หรือสังฆรัตนะ สมบูรณ์เป็นรัตนตรัย คือมีทั้งพระพุทธรัตนะ พระธรรมรัตนะ และพระสังฆรัตนะ
- วันอาสาฬหบูชานี้ ประเทศอื่น ๆ แม้จะนับถือพระพุทธศาสนาส่วนมากก็มีได้จัดงานที่ระลึก แต่ประเทศไทยเรามีศรัทธามั่นในพระพุทธเจ้า จึงได้ถือว่าวันนี้เป็นวันสำคัญและทางราชการได้หยุดราชการเพื่อให้ประชาชนไปทำบุญ ถือนิเวศน์ด้วย.

๕. **ฌาน** คำภาษาบาลีที่เรานำมาใช้ในภาษาไทยมีอยู่คู่หนึ่ง คือคำว่า “**ฌาน**” กับ “**ญาณ**” ซึ่งมีรูปลักษณะคล้าย ๆ กัน ที่เป็นปัญหาก็คือในเวลาเขียนจะใช้ตัวใด สะกดแน่ บางคนเขียน “**ญาณ**” ใช้ น สะกด หรือบางคนเขียน “**ฌาน**” ใช้ ฌ สะกด เช่น ในนิตยสารฉบับหนึ่ง เรื่อง “**ฌีบุญนรณานต์**” โดย **ตุลย์ มหิตธา** ในนิตยสาร “**สวัสดี**” ฉบับที่ ๑๑๙ มีข้อความตอนหนึ่งว่า “คุณหญิง เรานั่งดูด้วย**ฌาณ**สมาบัติ มองเห็นแล้วว่าสามีคุณกระทำได้ด้วยเวทย์มายาขนาดหนักทีเดียวนะ”

คำว่า “**ฌาน**” ในเรื่องนั้นใช้ ฌ สะกด ความจริงคำว่า “**ฌาน**” ต้องใช้ น สะกด เพราะเป็นคำบาลี มาจากรากศัพท์ว่า “**ฌา**” แปลว่า “**เพ่ง**” เมื่อเป็นนามก็เป็น “**ฌาน**” ตามศัพท์แปลว่า “**การเพ่ง**” คำนี้ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้เก็บไว้ และได้ให้ความหมายและคำอธิบายค่อนข้างละเอียดกว่า คำอื่น ๆ ดังนี้

“น. ภาวะที่จิตสงบแน่วแน่เนื่องมาจากการเพ่งอารมณ์, การเพ่งอารมณ์จนจิตแน่วแน่เป็นสมาธิ, เรียกลักษณะการทำจิตให้สงบตามหลักทางศาสนาว่า **เข้าฌาน** เช่น พระ**เข้าฌาน** ฤๅ**เข้าฌาน**, โดยปริยายเรียกผู้ที่นั่งหลับตานิ่งอยู่ว่า **เข้าฌาน**, ฌานนั้นจัดเป็น ๔ ชั้น เรียกชื่อตามลำดับที่ประณีตขึ้นไปกว่ากันคือ ปฐมฌาน ได้แก่ ฌานที่ ๑ มีองค์ ๕ คือ ยังมีตรีก ซึ่งเรียกว่า **วิตก** มีตรอง ซึ่งเรียกว่า **วิจารณ์** เหมือนอารมณ์แห่งจิตของคนสามัญ มีปีติ คือความอิ่มใจ มีสุข คือความสบายใจ อันเกิดแต่วิเวกคือความเจียบ และประกอบด้วยจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งลงไปซึ่งเรียกว่า **เอกัคตา** (เอ-กั-กะ-ตา), ทุติยฌาน ได้แก่ ฌานที่ ๒ มีองค์ ๓ คือ ละ**วิตกวิจารณ์**เสียได้ คงอยู่แต่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ กับ**เอกัคตา**, ตติยฌาน ได้แก่ ฌานที่ ๓ มีองค์ ๒ คือ ละ**ปีติ**เสียได้ คงอยู่แต่สุข กับ**เอกัคตา**, จตุตถฌาน ได้แก่ ฌานที่ ๔ มีองค์ ๒ เหมือนกัน ละสุขเสียได้กลายเป็นอุเบกขา คือเฉย ๆ กับ**เอกัคตา**, ฌานทั้ง ๔ นี้จัดเป็นรูปฌาน (รูป-ปะ-ชาน) เป็นรูปสมาบัติ (รูป-ปะ-สะ-มา-บัติ) มีรูปธรรม (รูป-ปะ-ท่า) เป็นอารมณ์ สงเคราะห์เข้าในรูปาวจรภูมิ (รูป-ปา-วะ-จะ-ระ-พุม).”

จึงขอให้กำหนดไว้ว่าถ้าเขียนคำว่า “**ฌาน**” ให้ใช้ น สะกดเสมอไป

๖. **ญาณ** คำนี้อ่านว่า ยาน แต่ถ้าเป็นส่วนหน้าของคำสมาส มักจะออกเสียงว่า “ยา-นะ” เช่น ญาณทัสนะ (ยา-นะ-ทัต-สะ-นะ) ญาณวิทยา (ยา-นะ-วิท-ทะ-ยา) และ ญาณศาสตร์ (ยา-นะ-สาด)^๑

คำว่า “ญาณ” เป็นคำบาลี แปลว่า “ปรีชาหยั่งรู้หรือกำหนดรู้ที่เกิดจากอำนาจสมาธิหรือความสามารถหยั่งรู้เป็นพิเศษ” เพียงเรียนหนังสือแล้วมีความรู้ไม่ถือว่าเป็น “ญาณ” เรานิยมเรียกว่า “ปัญญา” แทน ความจริงก็มีรากศัพท์มาจากคำว่า “ญา” ธาตุ ซึ่งแปลว่า รู้ เช่นเดียวกัน เมื่อลง ย ปัจจัย ก็แปลง ย เป็น อน แล้วแปลง น เป็น ณ อีกทอดหนึ่ง

การศึกษาหาความรู้ ไม่ว่าระดับไหนก็ตาม เราจะได้ “ปัญญา” มาเพิ่มพูนให้แก่ตัวเองอยู่เรื่อย ๆ ปัญญาท่านแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ

๑. **สุตมยปัญญา** (สุ-ตะ-มะ-ยะ-ปัน-ยา) ได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการได้ยิน ได้ฟัง ได้ศึกษาค้นคว้า เช่น จากห้องสมุด หอสมุด หรือซักถามผู้หลักผู้ใหญ่หรือครูบาอาจารย์บ้าง การศึกษาแบบนี้ ถ้าหากเราไม่พัฒนาต่อไป ก็เท่ากับเป็นเสมือนนกแก้วนกขุนทอง เป็นปัญญาขั้นต้น ปัญญาแบบเด็ก ๆ ยังไม่ต้องการให้มีความคิดมากเกินไป

๒. **จินตามยปัญญา** (จิน-ตา-มะ-ยะ-ปัน-ยา) ได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการคิด ไม่ใช่เรียนมาอย่างใดแล้วก็ต้องเชื่ออย่างนั้นเสมอไป ขงจื้อเคยบอกไว้ว่า “เรียนแล้วไม่คิด เสียเปล่า คิดโดยไม่เรียน อันตราย” เมื่อเราเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว ก็ควรจะต้องมีความคิด ไม่ใช่ทำตัวเป็นเด็กทารกหรือเด็กอมมืออยู่ และเมื่อมีปัญหาใด ๆ เกิดขึ้นก็ต้องรู้จักขบคิดเพื่อหาทางแก้ปัญหานั้น ๆ

๓. **ภาวนามยปัญญา** (พา-วะ-นา-มะ-ยะ-ปัน-ยา) ได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการเข้าสมาธิ เจริญภาวนาหรือขึ้นปฏิบัติภาวนา จนกระทั่งมีความเข้าใจของ สามารถคิดแก้ปัญหาได้อย่างฉับพลัน

^๑ ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ พิมพ์ครั้งที่ ๖ ให้คำอ่านไว้ทั้ง ยานะ-และ ยาน-นะ

คำว่า “ญาณ” เป็นความรู้อันเป็นผลเนื่องมาจากการเข้าสมาธิ เข้ากรรมฐาน คือเป็นปัญญาขั้นที่ ๓ อันเป็นขั้นสูงสุด เมื่อเจริญวิปัสสนากรรมฐานแล้ว อาจารย์ก็จะสอบอารมณ์ว่าได้ปฏิบัติไปถึงไหนแล้ว อย่างนี้ถือว่าเป็นการ “สอบญาณ” คำว่า “ญาณ” ต้องใช้ ณ สะกด.

๗. **นก-นาค** ในภาษาไทยมีคำอยู่เป็นจำนวนมากที่ออกเสียงเหมือนกัน แต่เขียนต่างกัน คือ เป็นคำประเภท “พ้องเสียง” คำหนึ่ง ก็คือ “นก” กับ “นาค” ถ้าท่านเดินผ่านหน้าร้านขายทองไม่ว่าจะแถวเยาวราช สำเพ็ง นางเลิ้ง ฯลฯ หรือที่ใดก็ตาม จะพบข้อความที่บอกว่ารับซื้อและขาย ทอง เงิน และนก อยู่ด้วย แต่ที่คำว่า “นก” นั้น บางร้านก็เขียนเป็น “นาค” บางร้านก็เขียนเป็น “นก” ก็เลยทำให้บางคนสงสัยว่า คำนี้ควรจะใช้ตัว ก หรือ ค สะกดจึงจะถูก

คำว่า “นก” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้เก็บไว้เป็น ๒ คำ คือ

นก ๑ น. สัตว์สี่เท้า เลี้ยงลูกด้วยนมชนิดหนึ่ง (*Lutra barange*) (ลูตราบาร์เก) ในวงศ์ Mustelidae (มัสเตลิดี) มีแผ่นพังผืดซึ่งระหว่างนิ้ว หางแบนว่ายน้ำได้เก่งพอ ๆ กับปลา สามารถไล่จับปลากินในน้ำได้.^๑

นก ๒ น. โลหะผสมชนิดหนึ่ง โดยเอาทองคำ เงิน กับทองแดง ผสมเข้าด้วยกัน นิยมใช้ทำรูปพรรณต่าง ๆ เรียกสีอย่างสีนาก คือ สีทองปนแดง เช่น ชมพูสีนาก.

^๑ ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ พิมพ์ครั้งที่ ๖ ได้เก็บไว้ว่า “นก ๑ น. ชื่อสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในวงศ์ Mustelidae ขนลำตัวสีน้ำตาลปนเทา มี ๒ ชั้น ชั้นในละเอียด ชั้นนอกหยาบ หัวกว้างและแบน ระหว่างนิ้วมีแผ่นพังผืดซึ่งอยู่คล้ายตีนเป็ด หางแบน ขาหลังใหญ่และแข็งแรงกว่าขาหน้า เนื่องจากต้องใช้ว่ายน้ำร่วมกับหาง ไล่จับปลาและสัตว์น้ำเล็ก ๆ ในประเทศไทยมี ๔ ชนิด ที่มีจำนวนมากและรู้จักทั่วไป คือ นกใหญ่ขนเรียบ (*Lutra perspicillata*) และนกลีบบ้าน (*Aonyx cinerea*).”

ส่วนคำว่า “**นาค**” นั้นมีหลายความหมายด้วยกัน พจนานุกรมได้แยกเก็บไว้เป็น ๔ คำ ดังนี้^๑

นาค ๑ น. งูใหญ่มีหงอน เป็นสัตว์ในนิยาย.

นาค ๒, นาค ๑ น. ชื่อชนเผ่าหนึ่งอยู่ในบริเวณเทือกเขานาค ทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย และทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศพม่า มีหลายสาขา เช่น อาโอนาค กูกินาค.

นาค ๓ (แบบ) น. ช้าง; ไม้กาะทิง. คำ แบบ หมายถึงคำที่ใช้เฉพาะในหนังสือเก่า ๆ เท่านั้น ไม่ใช่คำพูดทั่วไป

^๑ ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ พิมพ์ครั้งที่ ๖ ได้เก็บคำว่า “นาค” แยกเก็บไว้ ๕ คำ ดังนี้

“**นาค ๑, นาค-** [นาก, นาคะ-] น. งูใหญ่มีหงอน เป็นสัตว์ในนิยาย. (ป., ส.). **นาคเกี้ยว, นาคเกี้ยว, นาคเกี้ยวพระสุเมรุ** น. ชื่อเพลงไทยทำนองหนึ่ง. **นาคเกี้ยวกระหวัด, นาคบริพันธ์** [นาคะบอริพันธ์] น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง. **นาคบาท** [นาคะบาท] น. ชื่อพระพุทธรูปปางหนึ่ง มีรูปนาค ๗ เศียรแผ่พังพานอยู่ข้างบน. **นาคปัก** น. ชื่อหัวนาคที่ปักกับบันแถลงที่หลังคาปราสาทหรือบุษบก. **นาคพันธ์** [นาคะ-] น. ชื่อโคลงโบราณชนิดหนึ่ง, สนธิลงกต กี่ว่า. **นาครวน** น. ตัวนาคที่ทอดลงมาทั้ง ๒ ข้างของหน้าบัน. **นาคราช ๑** [นาคะ-] น. พญา; ชื่อเพลงไทยทำนองหนึ่ง. **นาคราชแผลงฤทธิ์** น. ชื่อกลบทชนิดหนึ่ง. **นาคลดา** [นาคะ-] น. เถาวัลย์, เถาพลู. **นาคเล่นน้ำ** น. น้ำที่พวยพุ่งเป็นลำขึ้นไปในอากาศเนื่องจากลมวง, พวยน้ำ กี่ว่า. **นาควิลิ** [นาคะ-] น. ทางที่พระจันทร์เดินไปในระหว่างดาวสวาทิ (หรือ อัศวิน) ภรณ์และภฤติกา. (ส.). **นาคสะดุ้ง** น. ตัวนาคที่ทอดลงมาทั้ง ๒ ข้างของหน้าบัน และมีตัวงอเกี่ยวอยู่กับหัวแปหาญ. **นาคสังวัจฉร** [นาคะสังวัฉระ] น. ปี่มะโรง . (ป.).

นาค ๒, นาคา ๑ [นาก] น. ชื่อชนเผ่าหนึ่งอยู่ในบริเวณเทือกเขานาค ทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย และทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศพม่า มีหลายสาขา เช่น อาโอนาค กูกินาค.

นาค ๓, นาค- [นาก, นาคะ-] (แบบ) น. ช้าง. (ป.). **นาคทนต์** [นาก-คะ-] น. งาช้าง. (ป., ส.).

นาค ๔ [นาก] (แบบ) น. ไม้กาะทิง. (ป.).

นาค ๕ [นาก] (แบบ) น. ผู้ประเสริฐ, ผู้ไม่ทำบาป, เรียกคนที่ไปอยู่วัดเตรียมตัวจะบวชหรือกำลังจะบวชว่า นาค. (ป., ส.).”

นาค ๔ (แบบ) น. ผู้ประเสริฐ, ผู้ไม่ทำบาป; เรียกคนที่ไปอยู่วัดเตรียมตัวจะบวชหรือกำลังจะบวชว่า นาค.

เพราะฉะนั้น คำนี้จึงให้กำหนดไว้ง่าย ๆ ว่า ถ้าหากเป็นโลหะผสมที่ใช้ทำรูปพรรณ หรือ สัตว์สี่เท้า คล้ายกระรอกแต่อยู่ในน้ำ ชอบจับปลากินเป็นอาหาร ให้เขียนเป็น “นาก” นอกนั้นให้เขียนเป็น “นาค” ทั้งสิ้น.

๘. **อนาทร** (อะ-นา-ทอน) คำในภาษาบาลีบางคำที่เรานำมาใช้ในภาษาไทยแล้วบางทีก็มีความหมายแตกต่างไปจากเดิมอย่างตรงกันข้ามก็มี ทำให้ผู้ที่เคยเรียนภาษาบาลีหรือสันสกฤตมาแล้วเกิดความงวยงงขึ้นมา ว่าที่ตนเข้าใจจะถูกต้องหรือไม่ เช่น คำว่า “**อาทร**” บาลีและสันสกฤตออกเสียงว่า “อา-ทะ-ระ” แปลว่า “ความเอื้อเฟื้อ” ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ ก็ได้เก็บไว้ และได้ให้ความหมายไว้ว่า “น. ความเอื้อเฟื้อ, ความเอาใจใส่, ความพะวง.” แต่เรามักไม่ค่อยพูดกัน เช่น เราไม่นิยมพูดว่า “เขามีความอาทรในตัวคุณ” เรามักนิยมใช้คำที่มีความหมายตรงข้ามกับ “**อาทร**” คือคำว่า “**อนาทร**”

คำว่า “**อนาทร**” เป็นคำบาลีประกอบด้วย “น” (นะ) ซึ่งเป็นคำปฏิเสธ แปลว่า “ไม่” กับ “**อาทร**” (อา-ทะ-ระ) ซึ่งแปลว่า “ความเอื้อเฟื้อ” เมื่อนำคำทั้ง ๒ คำนี้มาสนธิกัน ก็แผลง น (นะ) เป็น อน (อะ-นะ) ก่อนแล้วจึงสนธิเข้าด้วยกันเป็น “**อนาทร**” (อะ-นา-ทะ-ระ) แต่เราออกเสียงเป็น อะ-นา-ทอน ทำนองเดียวกับ “น (นะ) + เอก (เอ-กะ)” เป็น “**อเนก**” (อะ-เน-กะ หรือ อะ-เหนก) ฉะนั้น

คำว่า “**อนาทร**”^๑ พจนานุกรม ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ “ว. ไม่เอาใจใส่, ไม่พะวง, มักใช้ในความปฏิเสธว่า ไม่อนาทร อย่าอนาทร หมายความว่า ไม่เป็นทุกข์ เป็นร้อน อย่าร้อนกร้อนใจ.”

^๑ ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ พิมพ์ครั้งที่ ๖ แยกเก็บไว้เป็น ๒ คำ ดังนี้

“**อนาทร ๑** [อะนาทอน] น. ความไม่เอื้อเฟื้อ, ความไม่เอาใจใส่, ความไม่พะวง. (ป.,ส.).

อนาทร ๒ [อะนาทอน] ก. เป็นทุกข์เป็นร้อน, ร้อนกร้อนใจ, มักใช้ในข้อความปฏิเสธว่า ไม่อนาทร อย่าอนาทร หมายความว่า ไม่เป็นทุกข์เป็นร้อน อย่าร้อนกร้อนใจ.”

ถ้าพิจารณาตามรูปศัพท์ “อนาทร” แปลว่า “ไม่เอาใจใส่, ไม่พะวง” เมื่อเติมคำปฏิเสธ คือ “ไม่” หรือ “อย่า” ลงไป เป็น “ไม่อนาทร” ก็น่าจะแปลว่า “ไม่-ไม่เอาใจใส่” เป็นการปฏิเสธซ้อนปฏิเสธ จึงน่าจะเท่ากับยืนยัน แทนที่ควรจะมี ความหมายว่า “เอาใจใส่” กลับหมายความว่า “ไม่เป็นทุกข์เป็นร้อน” ซึ่งนับว่า มีความหมายตรงกันข้ามเลย

แต่ภาษาไทยเรานี้ก็มีลักษณะที่อัศจรรย์อยู่ในตัว เกรงว่าคนจะเข้าใจผิด บางที ก็พูดให้มันยาวออกไปอีก เช่นว่า “อย่าอนาทรร้อนใจไปเลย” ก็เท่ากับบอกให้รู้ อยู่ในตัวว่า “อย่าอนาทร” ก็คือ “อย่าร้อนใจ” นั่นเอง เพราะฉะนั้นคำว่า “อนาทร” จึงนับว่าแปลกกับคำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตในลักษณะเดียวกัน แต่ความหมาย มิได้เปลี่ยนเป็นตรงข้ามอย่างนี้.

๙. สะพริงกลั่ว คำไทยที่มีปัญหาในการเขียนอยู่คำหนึ่ง ก็คือคำว่า “สะพริงกลั่ว” ที่ “พริง” มี ร กล้า บางคนก็เขียนเป็น “สะพึงกลั่ว” ที่ “พึง” ไม่มี ร กล้า คำนี้ที่ เกิดมีปัญหาในการเขียนก็เพราะในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๙๓ ท่านมิได้เก็บไว้ แต่ในฉบับ พ.ศ. ๒๕๒๕ ท่านได้เก็บไว้แล้ว เป็น “สะพริงกลั่ว” ที่ “พริง” มี ร กล้าด้วย

เหตุผลที่คณะกรรมการชำระพจนานุกรม และคณะกรรมการปรับปรุง พจนานุกรมได้ตกลงเก็บเป็น “สะพริงกลั่ว” ที่ “พริง” มี ร กล้า นั้น ก็เป็นการ ดำเนินตามหลักเกณฑ์ที่นักปราชญ์รุ่นก่อน ๆ ท่านทำไว้ เช่น คำว่า “สะพรั่ง” ซึ่ง หมายความว่า “มีมากมายทั่วไป (ในที่เจาะจงจะกล่าว), สล้าง, ไสว, (โดยมากมักใช้ ในทางที่ดี)” ก็มาจากคำว่า “พรั่ง” ซึ่งแปลว่า “คับคั่ง, รวมกันอยู่มาก” หรือคำว่า “สะพรั่ง” ซึ่งหมายความว่า “พร้อม” ก็มาจากคำว่า “พรั่งพร้อม” หรือคำว่า “สะพริบ” ซึ่งหมายความว่า “พร้อมพรั่งอยู่มากมายอย่างเต็มที่” ก็มาจากคำว่า “พริบ” ซึ่งหมายถึงถึง “กิริยาที่ทำพร้อม ๆ กัน ในทันทีทันใด; เร็ว, พร้อม.” ข้อนี้ฉันใด คำว่า “สะพริงกลั่ว” ซึ่งพจนานุกรม ฉบับ พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้เก็บไว้และให้

ความหมายว่า “พรั่นพรั้ง” นั้นก็มาจากคำว่า “พรั่นพรั้ง” ซึ่งมีความหมายว่า “นึกหวาดกลัว, นึกพรั่นใจ” นั่นเอง

การที่คณะกรรมการชำระพจนานุกรมหรือคณะกรรมการปรับปรุงพจนานุกรมท่านจะเก็บคำได้ไว้ จะเขียนอย่างไร และอ่านอย่างไรนั้น มิใช่ท่านทำอะไรตามอำเภอใจตามพลการ ท่านก็มีหลักเกณฑ์และเหตุผลของท่านอยู่ เพียงแต่เราไม่ทราบหลักเกณฑ์และเหตุผลของท่านเท่านั้น บางทีเราก็นึกพิพากษ์วิจารณ์ท่านไปผิด ๆ ถูก ๆ คณะกรรมการชุดหนึ่ง ๆ มีจำนวนกว่า ๑๐ คน บางคำกว่าท่านจะตกลงกันได้ ต้องเสียเวลาไปนานมาก บางทีคำเดียวต้องใช้เวลารั้งถึง ๒-๓ ประชุมก็มี คำว่า “สะพรั้งกลัว” ก็เช่นกัน จึงขอให้เขียนให้ถูกต้อง โดยที่คำว่า “พรั้ง” ให้มี ร กล้าด้วย ดังเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้ว.

๑๐. การการันต์คำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต คำที่ก่อให้เกิดปัญหาในการเขียนประเภทหนึ่ง ก็คือ คำที่นำมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต เวลาที่เรานำมาใช้ในภาษาไทย เรามักจะปรับปรุงเขียนและอ่านให้เหมาะกับลิ้นของเรา คำใดที่เราไม่ต้องการให้ออกเสียงเราก็ตัดทิ้งไปบ้าง ใช้เป็นตัวสะกดบ้าง ใส่ไม้ทัณฑฆาตลงไป ซึ่งเราเรียกกันว่า “การันต์” เสียบ้าง เช่น บุญญ (บุญ-ยะ) ปาป (ปา-ปะ) เราก็เขียนเป็นแบบไทย ๆ ว่า บุญ บาป ถ้าเราถามเจ้าของภาษาเขาว่า บุญ หรือ บาป แปลว่าอะไร เขาก็งงและตอบไม่ได้ เพราะในภาษาของเขาไม่มีคำว่า “บุญ บาป” แต่ถ้าถามเขาว่า “บุญญ” หรือ บาป” แปลว่าอะไร เขาก็จะต้องตอบได้

บางคำทั้ง ๆ ที่ไม่ออกเสียง ท่านก็ไม่ใส่ไม้ทัณฑฆาตหรือการันต์ไว้ ถ้าเราไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา ก็คงอ่านไม่ถูก เช่น คำว่า “พฺรหม” (พฺรมา-มะ) เราเขียนเป็น “พฺรหม” ผู้ที่ไม่ได้เรียนก็อาจอ่านว่า “พอน-หม” หรือถ้าเขียนเป็น “พฺรพฺรมา” อาจอ่านเป็น “พอน-พฺรมา” ก็ได้ คำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตในลักษณะนี้มีอยู่มาก ท่านไม่นิยมการันต์กลางคำ ผิดกับคำที่เรานำมาจากภาษาอังกฤษหรือภาษาฝรั่งอื่น ๆ คำไหนเราไม่ต้องการออกเสียง ก็การันต์เสีย เช่น คำว่า फिल्म ซอลีก เราไม่ต้องการออกเสียงตัว ล เราก็การันต์ตัว ล ซึ่งอยู่กลางคำได้ แต่คำบาลีสันสกฤต

เราไม่นิยมปฏิบัติเช่นนั้น คือ บางทีเราก็ปล่อยไว้เฉย ๆ คล้าย ๆ รูปเดิม เช่น พรหม พราหมณ์ ปรารณา สามารถ ฯลฯ แต่เราก็สอนให้อ่านว่า “พรม, พราม, ปปราด-ณะ-หนา, สา-มาด” ไม่ใช่ “พอน-หม, พรา-หม, ปรา-รณ-นา, สา-มา-รด” หรือบางทีเราก็เอาตัวที่เราไม่ต้องการอ่านไปไว้หลังสุดก็มี เช่น “มโนหฺรา” (มะ-โน-หะ-รา) เมื่อเราไม่ต้องการให้อ่าน มะ-โน-หะ-รา หรือ มะ-โน-หฺรา เราก็เอา ห ไปไว้ข้างหลัง แล้วการันต์เสีย เป็น “มโนรหฺ” หรือ “บริคณฺหฺ” (บอ-ริ-คน) คำว่า “คณฺหฺ” ก็มาจากคำบาลีว่า “คหณ” ท่านต้องการให้อ่านว่า “คน” แต่ท่านไม่การันต์ตัว ห กลางคำ หากเอา ห ไปไว้ข้างหลังเป็น “คณฺหฺ” เพื่อให้อ่านว่า “คน”

คำว่า “สาสน” (สา-สะ-นะ) ก็เช่นกัน ท่านไม่นิยมให้การันต์กลางคำเป็น “สาสนฺ” ถ้าต้องการให้อ่านว่า “सान” ก็ใช้ ร สะกด เป็น “สาร” ถ้าจะเอารูป “สาสน” ไว้ ก็การันต์ตัว น เป็น “สาสนฺ” และอ่านว่า “สาด” เช่น พระราชสาสน์ (พระ-ราด-ชะ-สาด) สมณสาสน์ (สะ-มะ-นะ-สาด) อักษรสาสน์ (อัก-สอน-สาด) ถ้าต้องการให้อ่านว่า “พระ-ราด-ชะ-सान” ก็ต้องเขียนว่า “พระราชสาร” ที่ “สาร” ใช้ ส สระ อา ร สะกด ส่วนคำว่า “สาสน์สมเด็จพระ” นั้น เป็นชื่อหนังสือ ถือว่าเป็น วิสามานยนาม แม้จะไม่ถูกหลักเกณฑ์ก็ต้องยอมอนุโลมให้ใช้ได้.

๑๖ กรกฎาคม ๒๕๒๗